

Àngel Castiñeira i Josep Maria Lozano

Que es reinventin ells

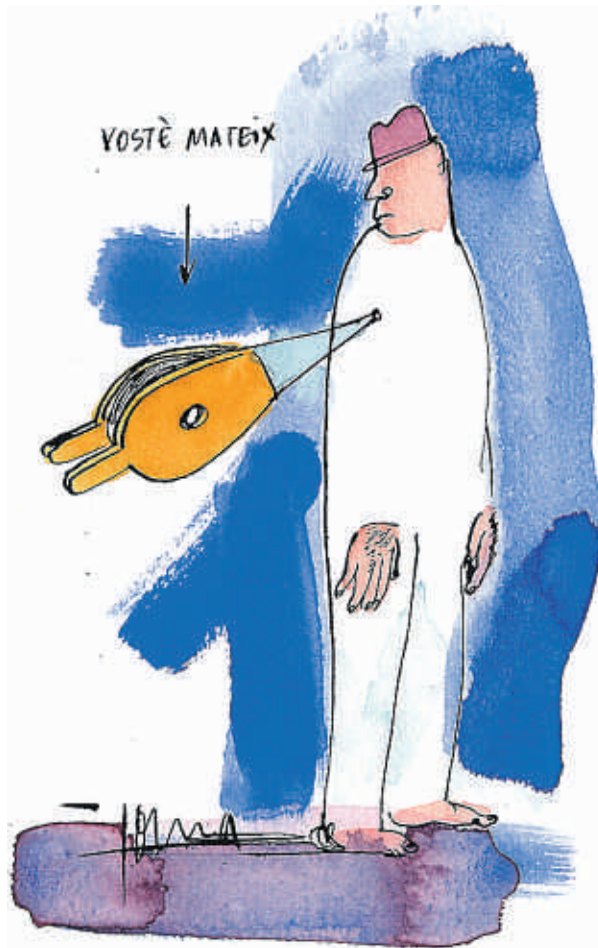
Com que no podem canviar la realitat, canviem el llenguatge. Aquesta sembla ser la consigna. Ens incomoda molt, a vegades ens irrita i en algun cas ens indigna la multiplicació d'apel·lacions a la necessitat de l'esperit emprendedor que ha pres carta de naturalesa entre nosaltres. Hem reinventar-nos, ens aconsellen sovint. Aquesta persona o organització s'han reinventat amb èxit, es diu mentre se'ns exhorta a admirar tal capacitat. La reinvençió i l'emprenedoria han substituït l'exemplaritat. Per si de cas, quan ens trobem davant de qualsevol predicador d'aquesta bona nova, la primera cosa que fem és mirar-lo a la cara i indagar sobre la seva trajectòria. Sol ser molt saludable. Amb perdó d'Unamuno: sovint l'única conclusió lògica és que a qui li convindria reinventar-se és al predicador.

I consti que aquesta onada emprendedora i reinventadora té la seva raó de ser. Sense capacitat d'iniciativa, esforç i creativitat ho tenim cru. Amb el xàfec que ens està caient a sobre no deixa de ser recomanable començar qualsevol diatriba crítica mirant-se al mirall. Fer-se adult passa per assumir que la responsabilitat exigeix que la primera reacció no pot ser buscar qui m'ha de solucionar la vida. Però això no es resol amb l'implícit que la partida es juga només en la genialitat individual. Fins i tot per emprendre i reinventar calen formació, estímuls, atorns institucionals, regulacions adequades i una cultura que doni sentit i valoració a aquestes actituds.

Però no. Sempre es parla de "l'emprenedor" (o "els" emprenedors, però només de manera agregada o descontextualitzada). I sempre s'esca-moteja la qüestió de si al final hi pot haver emprenedors si només diem que volem tenir més emprenedors, i és de l'única cosa que parlem. Formen part de la solució, però el que sembla equivocat és que la solució només sigui aquesta.

Quan en iniciar aquest comentari hem parlat d'irritació i indignació és perquè ens sembla que certs elogis de l'emprenedor i de la reinvençió no són en absolut innocents. I encara menys en boca de segons qui. Responen a una tendència ideològica que consisteix a convertir els problemes so-

cials en problemes personals, o en dèficits de capacitats. Tenim la sensació que s'està imposant lentament una nova definició d'aturat: es diu d'algú que no té esperit emprendedor. Encara que sigui políticament incorrecte, creiem que el mite que només ens en sortirem amb innovadors emprenedors i creatius oblida que perquè un país funcioni també es necessita gent normal. Que no és la mateixa cosa que mediocre. Però els

JOMA

apologetes dels emprenedors haurien de modular els seus desitjos, si més no a partir de la constatació empírica que no hi ha garanties per a tothom. El mite de l'innovador que (es) reinventa a vegades no és més que l'últim avatar del mite romàntic del geni, passat pel sedàs de la tecnologia i les escoles de negocis.

Més aviat sembla que certa retòrica forma part d'una operació ideològica per convertir les desigualtats socials en culpes personals. Si em va malament deu ser perquè alguna cosa he fet malament, i perquè no tinc les qualitats necessàries. Ni l'esperit o l'actitud convenient. A la dualitat social

existent se li superposa una dualitat de legitimitat: el problema és de qui no encaixa en el mite; de qui no està en el costat correcte de la història. Estar al costat correcte de la història: abans era una afirmació/acusació política, avui ho és tecnocròmica. De manera que la primera cosa que haurien de fer els no-emprenedors és demanar perdó per no ser-ho. Ens disculpem per la comparació: hi ha discursos polítics i socials que ens recorden les passarel·les de la moda. Perquè venen com a ideal de bellesa i elegància un tipus humà que només és assequible per a un nombre molt reduït de persones.

A vegades ens temem que l'ideal subjacent en més d'un discurs és el d'una societat d'autònoms. Embolicat en el llenguatge de la responsabilitat sona molt bé. Però una cosa és reformular la cultura del treball heretada i una altra de molt diferent la ideologia que tot ho resol amb la figura de l'emprenedor, que exclou o subestima altres opcions: empleat, funcionari, pagès, artista... Opcions, per cert, a totes les quals també es pot i s'ha d'aplicar l'exigència de responsabilitat, dedicació, esforç, qualitat, compromís, innovació... Sense oblidar, a més, que, de la mateixa manera que hom diu -amb raó- que no pots ser emprenedor sense tenir una passió, hi ha gent que la passió no la concentra en l'activitat empresarial. En qualsevol cas, l'elogi de l'emprenedor està portant al desús -o situant en segon terme- altres paraules: *professional* per exemple. Un professional és cada vegada més algú que està al servei d'una empresa o d'un emprenedor, no algú l'actuació del qual remet als paràmetres i els valors de la professió. I no diguem ja *vocació*, pràcticament desapareguda del mapa, quan no es considera ja directament un obstacle per al desenvolupament professional.

Tot plegat no vol ser un exercici de nostàlgia sinó recordar que no hi ha llenguatge innocent. El somni d'una societat d'autònoms no ha de substituir l'ideal d'una societat en què les persones puguin desenvolupar la seva autonomia com a persones. I és que, per descomptat, el mite de l'emprenedor encobreix un implícit: l'emprenedor de què parlem i de qui es parla sempre és un emprenedor... d'èxit. I potser el que de veritat està en joc és la pretensió que l'èxit substitueixi la justícia o el bé comú com a horitzó de la vida en societat.●

DEBAT. Cultura popular

Ricard Zapata-Barrero

Ciutadania democràtica

Dins de les diferents funcions de les polítiques culturals voldria centrar-me en la social i la d'identitat, com a generadora de cohesió i d'una cultura pública comuna. A Catalunya necessitem promoure aquesta doble dimensió, especialment en aquesta època de crisi i de consolidació d'una societat diversa. Considero que un debat entorn de la ciutadania democràtica cultural és necessari. Em refereixo a la doble idea que a través de la cultura s'expressa també la ciutadania, i que el fet que el ciutadà pugui tenir accés i produir cultura és un bé públic tan important com els béns materials. L'argument inicial és que igual que les institucions públiques protegeixen els drets civils, polítics i socials, la dimensió cultural de la persona ha quedat moltes vegades relegada a un segon nivell, quan és un dret tan bàsic com els altres. La ciutadania cultural implica dos principis bàsics: 1. ciutadà creatiu: suposa una apropiació per part de les persones dels recursos adequats per la creació, la producció, la difusió i el consum propi cultural. Per tant, passem del ciutadà-consumidor-de-cultura al ciutadà valorat per la seva capacitat creativa, i 2. ciutadà participatiu: les institucions potencien la participa-

La cultura té una funció social i desatesa al nostre país; cal revitalitzar culturalment la ciutadania

ció de forma directa o a través de mediadors específics culturals o bé de la xarxa de la societat civil ja existent (a través d'associacions de veïns, de comerciants, esportives, etcètera).

Aquest enfocament implica un gir substancial en la forma com fins ara s'està enfocant la cultura. Ja no és el govern qui ofereix i distribueix cultura per ser consumida, sinó que promou capacitats creatives i participatives, i apropa les institucions culturals del govern al ciutadà donant-li veu, o bé directament o bé a través d'intermediaris de la societat civil. Aquest gir té diverses implicacions. En destaco dues: a) es potencien les relacions interpersonals basades en una cultura produïda i distribuïda pels ciutadans (a nivell de carrer, de barri, de districte, de ciutat), i b) es potencia un espai públic on la comunitat de ciutadans estableix els seus vincles i relacions, obert i promotor constant de la dimensió creativa i participativa dels ciutadans. Però tot aquest gir democràtic solament és possible si es vol promoure estratègicament el canvi d'una concepció elitista de la cultura, en què la indústria cultural està separada del ciutadà, a una concepció participativa, que estimula la producció constant d'alternatives culturals, obrint espais públics a la ciutat, fins al punt que no n'hi hagi cap sense cultura. La cultura té una funció social i identitària desatesa al nostre país. Cal revitalitzar culturalment la ciutadania. Aquest enfocament cultural es pot convertir en impulsor democràtic, en un moment de pèrdua de confiança del ciutadà en la política i la societat.●

R. ZAPATA-BARRERO, professor de Ciència Política, Universitat Pompeu Fabra

Eulàlia Solé

Darwin i el mal humà

Charles Darwin va publicar *L'origen de l'home* dotze anys després de l'aparició de *L'origen de les espècies* (1859). Aquest lapse no tan sols li va servir per aprofundir en els seus estudis sinó perquè s'anessin apai-vagant, relativament, les imprecisions de què era objecte per la seva teoria sobre l'evolució. En aquest segon llibre, Darwin ja pot citar nombrosos científics que avalen els seus descobriments a través de les investigacions que ells mateixos duen a terme. Més tard, en la seva *Autobiografia* Darwin escriu que amb el nou llibre volia fer "llum sobre l'origen de l'home i la seva història". Ho aconsegueix per mitjà de 21 capítols, en els quals el naturalista i teòleg s'endinsa en el desenvolupament de l'es-

ser humà. Entre les facetes humanes que més li interessaven i preocupaven es troba el mal com a producte de l'home. Les seves exploracions li permeten afirmar que les virtuts que els homes primitius han de practicar en la seva comunitat són les més importants, però que, tanmateix, les seves oposades no es consideren crims en relació amb altres tribus. Així, en un estat primitiu de civilització, el robatori als estrangers es considerava honorable, i l'esclavitud, aquest "gran crim", no es va tenir com a tal fins a temps recents, perquè els esclaus pertanyien en general a un poble diferent del dels seus amos. I afirma Darwin que "les principals causes de la baixa moralitat dels salvatges són la limitació de la simpatia a la seva mateixa tribu i una capacitat de raciocini insuficient per reconèixer la importància de moltes virtuts".

Estretor en l'estima i poca intel·ligència eren les característiques de les tribus salvatges que conduïen al crim contra els altres. Esclavitud i robatori de tot tipus; i guerres. Com ara, en nacions civilitzades a anys llum de les tribus primitives. Darwin pensava que l'evolució de l'home portaria a "prendre com a norma de moralitat el bé general". Que la raó faria que cada individu estengués les seves simpaties "als homes de totes les nacions i races". I deia, més enllà, que la simpatia cap als animals inferiors "és una de les últimes adquisicions morals".

Que Darwin cregués que l'afecte s'expandiria a "tots els éssers vius" no el convertia en un il·lús. L'únic que passa és que l'home, tot i la jactància d'avencos en algun sentit, està molt endarrerit en l'evolució.●

E. SOLÉ, sociòloga i escriptora